

การท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในงานประเพณีบุญบั้งไฟ¹

The Effects of Tourism on the Transformation of Bun Bangfai Rocket Festival

ปิ๋นวดี้ ศรีสุพรรณ², เยาวลักษณ์ อภิชชาติวัลลภ³, กนกวรรณ มะโนรัมย์⁴
Pinwadee Srisupun, Yaowalak Apichatvullop, Kanokwan Manorum

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอภาพรวมของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในงานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยให้ความสนใจไปที่คำถามหลักคือการท่องเที่ยวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุญบั้งไฟในปัจจุบันอย่างไร นำเสนอผ่านกรณีศึกษาบุญบั้งไฟเมืองยโสธรและอภิปรายผลกระทบของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการเสื่อมถอยของวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า บุญบั้งไฟที่จัดขึ้นในปัจจุบันตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายรวมถึงการท่องเที่ยว ซึ่งทำให้เกิดเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ปัจจุบันตอบสนองต่อวิถีชีวิตในเชิงเศรษฐกิจซึ่งต่างจากรูปแบบดั้งเดิมที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม แม้ว่าประชาชนจะสะท้อนว่าการท่องเที่ยวไม่ได้ให้ผลกำไรในด้านเศรษฐกิจให้กับประชาชนในพื้นที่ แต่ในเชิงโครงสร้างแล้ว การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่เข้าไปกระตุ้นและผลักดันให้ประชาชนในพื้นที่นำมาเป็นเหตุผลในการจัดกิจกรรมใหม่ที่เป็นทางเลือกเสริมการท่องเที่ยวและตอบสนองต่อความต้องการส่วนบุคคลซึ่งส่งผลต่อจิตสำนึกของประชาชนในเชิงวาทกรรมด้วย อย่างไรก็ตาม ความเป็นเนื้อแท้ทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัว การปรับเปลี่ยนการจัดงานบุญบั้งไฟในปัจจุบันจึงไม่ได้ทำให้บุญบั้งไฟสูญเสียความเป็นเนื้อแท้ทางวัฒนธรรมไปทั้งหมด แต่กลับถูกปรับเปลี่ยนให้รองรับวิถีชีวิตของประชาชนในปัจจุบันในฐานะที่เป็นประเพณีร่วมสมัย

คำสำคัญ: 1. บุญบั้งไฟ. 2. การท่องเที่ยว. 3. การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง.

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ สาขาสังคมวิทยา หัวข้อ “การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟในยุคโลกาภิวัตน์”

² นักศึกษาปริญญาเอก สาขาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Abstract

This research is a study of the political implication in the National Library version book named “Sae Pha Khun Chang - Khun Phaen”. Its purposes are to describe the political implication which appeared in texts in terms of political thought, contexts and political agenda which drive to the advents of archives scrutiny and settling publications in 1917 under the deliberately-particular performance of interpretation and contextual analysis.

The research has revealed that texts in the aforementioned, the National Library version “Sae Pha Khun Chang - Khun Phaen”, had portrayed the real figures of society, particularly, the relationship among people’s castes in vertical power while disguising loyalty of military to the monarch. As the study showed, from the status and role of Prince Damrong Rajanubhab, the president of the National Library, with the Thai State’s scenario at that time, we have come to a presumption that the advent of the mentioned book was not only to maintain the Thai poetry scheme orderly in Thai language’s system as ultimately perfect as anticipated but also to establish the monarchism’s loyalty among Thai people by resorting the deeply-disguised figures as typically formed.

Keywords: 1. Sae Pha Khun Chang - Khun Phaen. 2. Political Implication. 3. Loyalty. 4. Nation-State.

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่นำรายได้เข้าประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พบว่าในปี พ.ศ. 2553 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 6 ของจีดีพีประเทศหรือเป็นอันดับ 12 ของโลก และมีนักท่องเที่ยวเข้าประเทศมากเป็นอันดับที่ 18 โดยในส่วนรายได้จากการท่องเที่ยวที่เกิดจากการท่องเที่ยววัฒนธรรมประเพณีนั้น ประเพณีสงกรานต์ถือว่าเป็นประเพณีที่ทำรายได้ให้กับประเทศมากที่สุด ส่วนประเพณีอื่นๆ โดยเฉพาะประเพณีที่มีความเชื่อและพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบหลักนั้น จะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวในประเทศเป็นหลัก

สำหรับบุญบั้งไฟเมืองยโสธรซึ่งเป็นหนึ่งในประเพณีที่ได้รับการสนับสนุนจาก ททท. นั้น ได้รับการจัดอันดับแหล่งท่องเที่ยวในดวงใจจากผู้อ่านนิตยสาร อสท. ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ในอันดับที่ 4 ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรม งานวัฒนธรรม ประเพณี (ภาคภูมิ น้อยวัฒน์ 2553) ถึงแม้บุญบั้งไฟจะได้รับการจัดอันดับความนิยมในลำดับที่ค่อนข้างดี แต่ทว่าจากสถิติสำนักงานเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬาในปี พ.ศ. 2553 จังหวัดยโสธรถือเป็นหนึ่งใน 5 จังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยที่สุดของประเทศ และแม้ผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวจะมีน้อย แต่ประเพณีบุญบั้งไฟก็เป็นหนึ่งในประเพณีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างถึงรากถึงโคนอันเป็นผลส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบัน เราจะพบกับคำกล่าวเช่น “บั้งไฟยิ่งสูงแต่ระดับจิตใจของคนอีสานนับวันจะตื้นจม” และ “งานบุญที่มีแต่เปลือก แต่ไม่มีแก่น” ได้เข้ามาทำลายการจัดงานในปัจจุบัน

เนื้อหาในบทความนี้แบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนที่หนึ่ง นำเสนอผลจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมประเพณี โดยนำเสนอการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟ ผ่านกรณีศึกษาบุญบั้งไฟเมืองยโสธร ส่วนที่สอง อภิปรายผลกระทบของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการสูญเสียเนื้อแท้ทางวัฒนธรรม และส่วนที่สาม เป็นส่วนสรุป

การท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมประเพณี

เนื้อหาในหัวข้อนี้ ผู้เขียนแบ่งออกเป็นสามส่วนส่วนหนึ่งกล่าวถึงตัวอย่างงานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว ส่วนที่สองกล่าวถึงการจัดงานบุญบั้งไฟยโสธรที่การท่องเที่ยวได้เข้าไปมีส่วนสนับสนุนและนำเสนอตัวอย่างผลจากการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟ

ผลกระทบทางด้านการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมประเพณี

ในประเด็นผลกระทบจากการท่องเที่ยวนั้น การที่การท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีในหลายพื้นที่ ทำให้หลายฝ่ายได้ตั้งคำถามต่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมประเพณีโดยเฉพาะในเรื่องการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า⁵ (Cultural commoditization) โดยคำถามหลักมักให้ความสนใจไปที่การวิพากษ์และการตั้งคำถามต่อการสูญเสียเนื้อแท้ทางวัฒนธรรม การตีค่าวัฒนธรรมในเชิงมูลค่าที่ทำให้เกิดการเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมเป็นต้น โดยอภิปรายในเชิงตอบโต้กับภาครัฐ รวมถึงประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวชุมชนกับรัฐ และมีการ

⁵ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2549 : 27) ได้กล่าวถึงการที่วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าว่า สินค้าวัฒนธรรมจะเน้นมูลค่าทางจิตใจของวัฒนธรรม ทำให้สินค้านั้นผูกอยู่กับอุดมคติที่ตายตัวและไร้ชีวิตชีวา ในลักษณะเดียวกันกับการเป็นทาสของมายาคติ (Fetishism) ในความคิดของมาร์กซ์ซึ่งมีส่วนสำคัญในการลดทอนความเป็นมนุษย์ของผู้คนในวัฒนธรรมนั้น เพราะเท่ากับเป็นการจงใจผู้คนให้ติดอยู่กับภาพลักษณ์ที่ตายตัว จนผู้คนเหล่านั้นมีข้อจำกัดในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

อธิบายข้อดีและข้อเสียของการนำกระบวนการท่องเที่ยวถิ่นสู่สากลที่มีมากขึ้น เช่น สินค้าทางวัฒนธรรมบางอย่างกลายเป็นสิ่งประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวจนอาจเป็นการทำลายคุณค่าของวัฒนธรรม ในกรณีของโรงแรมดาราเทวีที่จำลองแบบวัดเป็นโรงแรม การจัดตั้งหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการ และประชาชนบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ก็มีการศึกษาอื่นๆ ตัวอย่างเช่น สุรีย์ บุญญาอนุพงศ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ (2537) ทำการศึกษาการจัดงานปอยส่างลองของแม่ฮ่องสอนที่โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไปจากเดิมเนื่องจากผลกระทบจากการท่องเที่ยว พบว่าปอยส่างลองถูกนำมาเสนอต่อสาธารณชนในฐานะสินค้าการท่องเที่ยวซึ่งจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมแก่การเป็นสินค้าที่จะนำกำไรมาสู่ชุมชนได้คุ้มกับการลงทุน การเข้ามามีบทบาทของหน่วยงานของรัฐเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ของผู้ร่วมงาน การมอบหมายการสั่งการที่เป็นระเบียบขึ้นตอน ได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนลงจากเดิมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เมื่อประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมให้หมดไป ก็ได้สร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ขึ้นมาแทน ระบบความสัมพันธ์แบบใหม่นี้เป็นระบบที่คนในชุมชนมีความห่างเหินกันมากขึ้น เป็นระบบที่คนจะต้องคิดคำนวณทุกครั้งก่อนจะตัดสินใจร่วมกิจกรรมทางสังคมใดๆ ว่าการมีส่วนร่วมนี้ตนเองจะได้ประโยชน์คุ้มหรือไม่และใครจะได้ประโยชน์มากกว่า ซึ่งหากระบบคิดคำนวณเช่นนี้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก็เป็นเรื่องที่ยากยิ่งที่จะสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณีใดๆ ไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ในงานวิจัยเรื่อง *Tourism in East Asia and Globalization* ของ Azuma Miharuru (Miharuru 2003) นำเสนอกรณีศึกษากระบวนการทำให้วัฒนธรรมให้เป็นสินค้าในกรณีสเปาของไต้หวันซึ่งได้เลือกหายไปเนื่องจากขาดความสนใจจากนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น แต่กลับเกิดสเปาแบบของญี่ปุ่นซึ่งมีลักษณะเป็นบ่อกลางแจ้งเข้ามาแทนที่ และชาวไต้หวันก็ซึมซับรับเอาวัฒนธรรม

ดังกล่าวในฐานะที่เป็นวัตถุบริโภคอย่างหนึ่ง เขาพบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมใหม่และทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยจำกัดขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือเนื้อหาของวัฒนธรรมได้ถูกนำมาถกเถียงเป็นหลัก

ในทางตรงข้าม ก็มีผู้ให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวกลับเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่ช่วยให้วัฒนธรรมคงอยู่แต่ต้องประกอบทางวัฒนธรรมบางอย่างก็อาจจะเลือนหายไปบ้างตามกาลเวลา และชุมชนก็มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนตัวเองในสถานการณ์ดังกล่าว ดังงานของ สุทธิสา ฉันท์รัตนโยธิน (2546) ที่ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนม้งหมู่บ้านคอยปุย โดยนำแนวคิดเรื่องทุนวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาตอบโจทย์ปัญหา พบว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านคอยปุย ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะนำลักษณะทางวัฒนธรรมของตนมาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการบริโภควัฒนธรรมที่แปลกแตกต่างจากตนเอง โดยการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมากมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้มากขึ้น มีการขยายตัวด้านการลงทุน มีการสร้างประเพณี ประดิษฐ์ มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของหญิงและชาย มีปัญหาสังคมและปัญหาขยะเกิดขึ้น เป็นต้น

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่ตอบคำถามเกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมของชุมชนซึ่งชุมชนได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นกลไกในการรักษาวัฒนธรรมชุมชน คืองานของสันติพงษ์ ช่างเผือก (2546) เป็นงานที่พยายามทำความเข้าใจต่อกระบวนการสร้างให้ชุมชนลือบ้านผานมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว โดยมีจุดเน้นอยู่ที่ปฏิบัติการเชิงนโยบายของรัฐที่พยายามเชื่อมโยงการท่องเที่ยว การนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการพัฒนาเข้าไว้ด้วยกัน รวมถึงการพินิจพิจารณากระบวนการในการต่อรองสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และการพัวพันทางวัฒนธรรมของคนที่ย้ายอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวแห่ง

นั้น เขาพบว่ากระบวนการสร้างบ้านผานมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขเชิงนโยบายของรัฐ การพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และต้นทุนทางวัฒนธรรมของบ้านผานมเอง ทว่าการรับรู้ของคนภายนอกเกี่ยวกับสถานภาพใหม่ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตสร้างความหมายให้กับผู้คน สถานที่ และวัฒนธรรมให้มีความน่าสนใจ นำบริบท นำท่องเที่ยวผ่านตัวบทต่าง ๆ ในโลกของข้อมูลข่าวสารในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และรูปแบบวัฒนธรรมมวลชนในท้องถิ่น ที่ต่างฝ่ายต่างเข้ามาประชันขันแข่งกันเสนอภาพของผานมอย่างหลากหลาย ทั้งเสริมกัน ลักลั่นและขัดแย้งกัน

ตัวอย่างงานที่กล่าวมาข้างต้น มีส่วนที่สะท้อนให้เห็นพื้นที่ของการถกเถียงระหว่างการท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่การท่องเที่ยวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและถูกทุนนิยมกลืนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต วัฒนธรรมกลายเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ทางความคิด ที่คนที่ผลิตวัฒนธรรมเลือกที่จะนำมาอธิบายตัวตนของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้เพื่อจะดำรงอยู่กับอำนาจรัฐ หรืออำนาจทุนที่เข้ามา ในกรณีของบุญบั้งไฟจังหวัดโยธธธร หลายคนเห็นว่างานดังกล่าวเป็นงานเพื่อการท่องเที่ยวและหมตมนต์ขลังในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยมองในแง่ของความสวยงามทางวัฒนธรรมหรือยึดติดกับเนื้อแท้ทางวัฒนธรรมที่ตนเองรับรู้จากอดีต ในขณะเดียวกัน มุมมองและเงื่อนไขต่าง ๆ ของคนในพื้นที่ส่วนหนึ่งในฐานะผู้ผลิตวัฒนธรรมดังกล่าวส่วนหนึ่งกลับเห็นว่า วัฒนธรรมของตนไม่ได้เลือนหายและยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่ความทรงจำและพื้นที่จริงในรูปแบบที่แตกต่างจากในอดีต

การท่องเที่ยวกับบุญบั้งไฟโยธธธร

งานประเพณีบุญบั้งไฟโยธธธรเป็นงานประเพณีของฝนของชาวอีสานซึ่งเป็นงานระดับนานาชาติที่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวและหน่วยงาน

ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัวเริ่มขึ้นราวปี พ.ศ. 2519 - 2520 จากการพูดคุยตกลงกันระหว่างเทศบาลต่างๆ ในการประชุมสันนิบาตเทศบาลในการพิจารณาว่าจังหวัดใดจะถือเอาบุญประเพณีใดเป็นงานใหญ่ประจำจังหวัด ซึ่งจังหวัดโยธธธรก็ได้เลือกบุญบั้งไฟเป็นประเพณีประจำจังหวัด และในช่วงปีนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของบุญบั้งไฟโยธธธร คือเมื่อองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.)⁶ ได้สนับสนุนด้านงบประมาณและการโฆษณาประชาสัมพันธ์ (พร้อมกับการสนับสนุนประเพณีประจำจังหวัดอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกัน)

เดิมนั้น งานบุญบั้งไฟของชาวเมืองโยธธธรจัดงานโดยการรวมตัวกันของคุ้มวัดและเป็นงานในระดับชุมชน ต่อมานับแต่ปี 2509 ก็ได้เปลี่ยนแปลงจากงานของชาวคุ้มมาเป็นงานที่เน้นความร่วมมือของชาวคุ้มและภาคส่วนต่างๆ หลายหน่วยงานเข้าด้วยกันโดยมีเทศบาลเมืองเข้ามาเป็นแม่ข่ายหลัก โดยในช่วงปี พ.ศ. 2519 - 2520 นั้นได้มีนายทุนเข้ามีส่วนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ คือ บริษัทเครื่องตีแม่กระตังแดงให้การสนับสนุนเป็นผู้สนับสนุนรายใหญ่รายแรกของจังหวัด ซึ่งสร้างความฮือฮาให้กับคนในจังหวัดอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงการที่ทุนนิยมได้เริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในงานประเพณีอย่างเต็มตัว และจะเห็นได้ว่าช่วงเวลาการเข้าไปสนับสนุนการท่องเที่ยวของ อ.ส.ท. มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมจากนายทุนรายใหญ่ที่ส่งผลต่อการยกระดับงานสู่การท่องเที่ยวในระดับชาติ โดยในช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2521 สวนพระยาเกษมถูกสร้างขึ้นจากงบประมาณที่เหลือจากการจัดงานบุญบั้งไฟอันเป็นผลสืบเนื่องจากการยกระดับประเพณีบุญบั้งไฟสู่การท่องเที่ยวระดับชาติ จากนั้น ประเพณีบุญบั้งไฟก็พัฒนารูปแบบมาเรื่อยๆ โดยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการหลายอย่าง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2534 ทางจังหวัดก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมใน

⁶ ปัจจุบันคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

การจัดงานกับเทศบาลเมืองอย่างเต็มที่และได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่างเพื่อเป็นการพัฒนาทั้งในด้านโครงสร้างและระบบการจัดการเป็นการยกระดับและปรับปรุงงานประเพณีดังกล่าวเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรมระดับชาติ (สถิต ภักดิ์ศรีแพง และ สุรัชย์ ชันชัยภูมิ 2535 : 3)

ปัจจุบัน หน่วยงานที่มีบทบาทด้านการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวงานบุญบั้งไฟของยโสธรก็คือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร สำหรับบทบาทของ ททท. นั้นเป็นหน่วยงานสนับสนุนด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์เป็นหลัก แต่ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการจัดงานมากนัก แม้จะมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะให้คำแนะนำต่างๆ แต่กระบวนการตัดสินใจในรูปแบบจัดงานก็ยังคงอยู่ที่เทศบาลเมืองเป็นหลัก ส่วนท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดยโสธร มีบทบาทหลักในการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และการจัดหางบประมาณ รวมถึงให้คำปรึกษาในการจัดงาน โดยในบรรดาหน่วยงานระดับปฏิบัติในจังหวัดยโสธรมุมมองหรือคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยวจะได้รับความสนใจมากกว่าเนื่องจากมีบทบาทสูงในการหาเงินสนับสนุนและการประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 92-93) พบว่า ททท. ไม่ได้มีบทบาทหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟมาก โดยมองว่าบุญบั้งไฟถูกผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างมาก แบบแผนค่านิยมของนักท่องเที่ยวที่ไม่ต่างกันก็ไม่ได้ส่งผลต่อคนท้องถิ่นมากนัก แต่มีเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง และบุญบั้งไฟจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงขององค์กรต่างๆ ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดงานบุญบั้งไฟที่แตกต่างไป ผู้เขียนเห็นว่างานบุญบั้งไฟในปัจจุบันควรได้รับการพิจารณาอีกครั้งว่าบุญบั้งไฟได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในบริบทที่เปลี่ยนไปหรือไม่ โดยเฉพาะในปัจจุบันบุญบั้งไฟของเมืองยโสธรได้ยกระดับสู่การเป็นประเพณีนานาชาติและถูกพัฒนารูปแบบการจัดงานทั้งมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องการบริหารจัดการ

การขยายวันเวลาในการจัดงาน การพัฒนาองค์ประกอบใหม่ๆ เข้ามาช่วยสร้างความสนุกสนานในงานที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและปฏิบัติการอันเกิดจากผู้กระทำหน้าที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงหลายส่วนด้วยกัน โดยพบว่า แม้ว่าประชาชนในพื้นที่จะให้ความเห็นว่าอิทธิพลจากการท่องเที่ยวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของงานประเพณีน้อยเพราะไม่ได้ให้ประโยชน์แก่ชาวชุมชนในเชิงเศรษฐกิจ ยกเว้นกลุ่มนายทุนที่มีฐานะที่ประกอบกิจการที่สอดคล้องกับงาน เช่น โรงแรม แต่กิจกรรมต่างๆ ที่ถูกผลิตขึ้นในงานดังกล่าวนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการกระตุ้นการท่องเที่ยวที่เข้ามาส่งเสริมการจัดงานและยังได้มีการใช้การท่องเที่ยวมาสร้างความชอบธรรมในการจัดกิจกรรมบางอย่าง ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟ

แม้จากการศึกษาของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 92-93) พบว่าสิ่งที่สำคัญก็คือ งานบุญบั้งไฟเกิดจากความต้องการของท้องถิ่นเอง และนักท่องเที่ยวมีผลน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงของประเพณีของท้องถิ่นก็ตาม แต่ในปัจจุบัน จะพบว่าการท่องเที่ยวยังคงเป็นปัจจัยหนึ่งในการดึงดูดผู้คนเข้ามาชมงาน และส่งผลต่อปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมของประชาชนในพื้นที่ และการท่องเที่ยวยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หน่วยงานราชการในระดับท้องถิ่นต้องสร้างนโยบายและผลักให้เกิดผลงานที่เป็นรูปธรรม โดยไม่ได้เน้นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศหรือนอกภูมิภาค แต่ให้ความสำคัญต่อชาวอีสานในฐานะของผู้ชื่นชมงานดังกล่าวมากที่สุด

ในกรณีของบุญบั้งไฟเมืองยโสธร กำลังซื้อของนักท่องเที่ยวไม่ได้ไปกำหนดการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น แต่ท้องถิ่นเองก็ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายโดยอิงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการสร้างความชอบธรรมให้กับปฏิบัติการต่างๆ แทนที่ตัวอย่างเช่น การสร้างเวทีกองเชียร์โดยนำเหตุผลด้านความชื่นชอบของชาวต่างชาติมาเป็นเหตุผลประกอบ นอกจากนี้ คนในพื้นที่อื่นที่จัดงานบุญบั้งไฟก็เข้ามา

ใช้ประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบบุญบั้งไฟเพื่อประชาสัมพันธ์งานต่อนักท่องเที่ยวเหล่านี้ให้ไปเที่ยวต่ออย่างงานของตนด้วย นอกจากนี้ การเป็นประเพณีที่มีความยิ่งใหญ่ทำให้ประเด็นเรื่องศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจ และการจัดงานให้สมกับเป็นประเพณีในระดับชาติทำให้แต่ละฝ่ายต้องสรรหาองค์ประกอบที่ดีที่สุดมานำเสนอทั้งต่อสายต่านักท่องเที่ยวและของชาวเมืองเอง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีทั้งโครงสร้างของกิจกรรมและโครงสร้างความสัมพันธ์ซึ่งมาจากการผลิตซ้ำจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่จนกลายเป็นประเพณีในเชิงสัญลักษณ์และส่งผลต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนชาวเมืองยโสธรในฐานะที่เป็นทั้งผู้ผลิตวัฒนธรรมและเป็นผู้บริโภควัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ

ประการแรก การท่องเที่ยวส่งผลต่อปฏิบัติการในเชิงจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่ ภายหลังจากการเป็นงานบุญประเพณีระดับชาติ งานบุญประเพณีต่างๆ ก็ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น แม้ว่าประเพณีบุญบั้งไฟจะพบเห็นได้ทั่วไปในภาคอีสานก็ตาม ไม่เฉพาะแต่ประเพณีบุญบั้งไฟของยโสธร แต่ประเพณีแห่เทียนพรรษาของอุบลราชธานี หรือการแห่ปราสาทผึ้งของสกลนคร เป็นต้น ก็ล้วนแล้วได้รับการเชิดชูและประชาสัมพันธ์จนกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำถิ่นโดยเฉพาะจากหน่วยงานท้องถิ่นที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดงาน โดยสัญลักษณ์ประจำถิ่นนี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านคำขวัญประจำจังหวัด ป้ายถนนหนทาง ตราประจำหน่วยงานราชการบางแห่ง หรือแม้แต่สโมสรฟุตบอล เป็นต้น ดังนั้น ในจิตสำนึกของคนยโสธรหลายคนในปัจจุบันมองว่าบุญบั้งไฟกลายเป็นประเพณีเฉพาะของคนยโสธรและต่างมีความภาคภูมิใจในประเพณีเป็นอย่างมาก ในการจัดงานแต่ละปี เหตุผลด้านชื่อเสียงหน้าตาและความภาคภูมิใจและความยิ่งใหญ่ของการจัดงานจึงมีมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อไม่ให้หน้าหน้าพื้นที่อื่น บุญบั้งไฟในปัจจุบันได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของเมืองยโสธรอันเป็นผลจากปฏิบัติการผลิตซ้ำจิตสำนึกที่ได้สั่งสมมาจนกลายเป็นสัญลักษณ์ทางสังคมที่ผูกติดกับสำนึกเชิงวาทกรรมอย่างเหนียวแน่น ซึ่งมาจากการกระตุ้นของการท่องเที่ยว

ในทางอ้อมทำให้การสร้างสรรคงานในแต่ละครั้งมีเหตุผลด้านชื่อเสียงความภาคภูมิใจมาประกอบ และเกิดการจัดงานที่มีความยิ่งใหญ่มากขึ้น รวมถึงค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นตามมา โดยค่าใช้จ่ายดังกล่าวส่งผลต่อการคิดคำนวณความคุ้มทุนของประชาชนในการจัดงานแต่ละครั้งด้วย อีกทั้งข้อจำกัดด้านทรัพยากรอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่กลายเป็นเมืองทำให้เกิดการว่างงานประกอบของขบวนการแห่งมาแทนการสร้างสรรคของชุมชนเกือบทั้งหมด ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่กลายเป็นผู้ผลิตในเชิงสัญลักษณ์และกลับบทบาทสู่การเป็นผู้ชมและกลายบทบาทเป็นผู้บริโภควัฒนธรรมไปโดยปริยาย

ประการที่สอง ทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมกับการท่องเที่ยวส่งผลต่อความสัมพันธ์ของประชาชน เมื่อทุนนิยมได้เข้ามาพร้อมกับการสนับสนุนด้านท่องเที่ยว บั้จจ่ายทางการเงินจึงเข้ามามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตวัฒนธรรมของประชาชนโดยมีการคิดคำนวณความคุ้มค่าคุ้มทุนในการจัดงานมากขึ้นแทนที่จะตอบสนองต่อความต้องการด้านจิตใจในด้านอนุรักษวัฒนธรรมประเพณีหรือการขอฝนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์พร้อมรับกับฤดูกาลทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว เนื่องจากการจัดงานที่มีความยิ่งใหญ่มากขึ้น ยิ่งเพิ่มความคาดหวังต่อเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนมีมากขึ้นทุกปี จากเดิมที่มีการเรียไรเงินภายในชุมชนก็มีการขอรับเงินสนับสนุนจากบริษัทห้างร้านใหญ่ น้อยและบริษัททุนขนาดใหญ่ ประกอบกับบั้จจ่ายด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป โสธรได้เปลี่ยนสู่สังคมเมืองอย่างเต็มตัว ชาวชุมชนไม่ได้ผูกพันกับวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมเหมือนดังเดิม และการคมนาคมสื่อสารและเทคโนโลยีที่รวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อตอบสนองต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและรับกับความต้องการของตนเองที่ยังต้องการให้มีการจัดประเพณีอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม เกิดการผลิตกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว ดังที่กล่าวมาในย่อหน้าที่แล้วว่าประชาชนในพื้นที่เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อ

ตอบสนองสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนใน
ที่นี้สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายกลุ่ม และต่างเข้าไปใช้
พื้นที่บุญบังไฟในการตอบสนองต่อความต้องการที่
แตกต่างกัน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในพื้นที่เมืองที่
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนมีความไม่เหนียวแน่นเหมือน
สังคมชนบท ประกอบกับชีวิตแบบปัจเจกที่มีมากขึ้นใน
ยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การสร้างกิจกรรมบางอย่างใน
งานบุญบังไฟ จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับการควบคุมของชุมชน
เหมือนดังแต่ก่อน และโดยเฉพาะแนวคิดหนึ่งในการ
จัดงานบุญบังไฟคือเป็นพิธีกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้คน
หลีกเลี่ยงจากแรงกดดันที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (นิธิ
เอียวศรีวงศ์ 2536 : 19) ดังนั้น รูปแบบของประเพณีจึง
เอื้อให้เกิดการสร้างสรรคกิจกรรมใหม่ และมีเทคโนโลยี
สมัยใหม่เข้ามามีส่วนช่วยสร้างความบันเทิงด้วย
นอกจากนี้ ก็มีการสร้างสรรค์กิจกรรมภายในประเพณี
ขึ้นใหม่ของหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องการสร้างผลงานและ
เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วย เช่น กิจกรรมคาร์นิวัล
 เป็นต้น

นอกจากนี้กิจกรรมที่ผลิตขึ้นใหม่ เช่น เวทีกอง
เชียร์ ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของกิจกรรมที่ใช้เหตุผลด้าน
การท่องเที่ยวประกอบ โดยเวทีกองเชียร์นี้เกิดจากการ
รวมกลุ่มของคนบังไฟในพื้นที่ และกลุ่มเพื่อนที่เข้ามา
พบปะสังสรรค์ในงานบุญบังไฟจนกลายเป็นกิจกรรมที่
เป็นแบบแผนหนึ่งในงานของเมืองยโสธรและได้ขยายไป
ยังพื้นที่อื่น เวทีกองเชียร์ดังกล่าวเป็นเวทีที่มีการกินดื่ม
และร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนานรื่นเริง โดยการสร้าง
ความชอบธรรมให้เวทีกองเชียร์ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง
โดยมีบทบาทสถานะใหม่ในฐานะที่เป็นศูนย์รวมญาติ
สนิทมิตรสหาย และดึงดูดให้ลูกหลานกลับบ้าน และยัง
ถูกอธิบายด้วยเหตุผลด้านการท่องเที่ยวเสริม เช่น “ฝรั่ง
เขามาเขาจะมัก” กล่าวคือมีความเชื่อว่าชาวต่างชาติ
ชอบความสนุกสนานครื้นเครงและเวทีกองเชียร์เป็น
กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในงาน ซึ่งก็มี
ชาวต่างชาติที่ชื่นชอบกิจกรรมดังกล่าวจริงโดยชาว
ตะวันตกกลุ่มหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่ามีความชื่นชอบ
“Music and dancing at night” ในขณะที่นักท่องเที่ยว
ต่างชาติบางคนก็ให้ความเห็นในทางตรงกันข้าม ซึ่ง
แสดงให้เห็นว่าวาทกรรมด้านการท่องเที่ยวได้ถูก

กลุ่มคนดังกล่าวหยิบยกขึ้นใช้เพื่อตอบสนองต่อความ
ต้องการเชิงบริโภคนิยมของกลุ่ม ไม่ใช่เพื่อตอบสนองต่อ
การท่องเที่ยวทั้งหมด การผลิตกิจกรรมใหม่ๆ นี้เป็น
ตัวอย่างหนึ่งที่ชาวชุมชนต่างเห็นตรงกันว่า “บ่แม่
ประเพณี” แม้จะมีคนที่ไม่เห็นด้วย แต่ก็ไม่ได้เรียกร้อง
ให้ยกเลิกกิจกรรมดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยส่วนหนึ่งเห็น
ว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดการรวมตัวของชุมชนและ
การทำกิจกรรมของชุมชนในอีกรูปแบบหนึ่ง แสดง
ให้เห็นโครงสร้างของบุญบังไฟได้เปลี่ยนแปลงสู่
โครงสร้างที่เน้นความสนุกสนานมากขึ้นซึ่งกำลังเข้า
แทนที่การเน้นด้านพิธีกรรมดั้งเดิมมากขึ้นเรื่อยๆ

อย่างไรก็ดี ปัจจัยด้านการท่องเที่ยวไม่ใช่เป็น
เหตุผลเดียวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประเพณี
ปัจจัยที่สำคัญอื่นๆ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม
เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนแปลงของกฎเกณฑ์
และทรัพยากรที่ใช้ในงานดังกล่าว รวมถึงความเชื่อที่
ลดน้อยลงในยุคโลกาภิวัตน์ ต่างล้วนเป็นปัจจัยสำคัญ
ที่ผลักให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ขึ้น

อภิปรายการเปลี่ยนแปลงที่มาจากการท่องเที่ยว ของงานบุญบังไฟ

จากกรณีของบุญบังไฟ เราจะเห็นว่า การ
ท่องเที่ยวส่งผลในทางอ้อมในการผลิตให้เกิดปฏิบัติการ
ด้านจิตสำนึกของผู้คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว
ก็ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงงานมากเท่ากับความ
ต้องการของคนในพื้นที่เอง นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยัง
มีความสำคัญในระดับนโยบายที่ส่งผลให้เกิดการผลิต
กิจกรรมใหม่ๆ ขึ้นในงาน โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลากหลาย
ภาคส่วน ทั้งชาวเมือง ชุมชน นักการเมือง นักธุรกิจต่าง
ก็เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานและประสานผล
ประโยชน์ที่ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายโดยมี
ระบบการจัดการเชิงสถาบันเข้าไปมีส่วนสำคัญ ซึ่ง
ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในกิจกรรม
ของประเพณี และเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิต
ประเพณีกับตัวประเพณีดังกล่าวมาแล้ว

ในขณะที่ประชาชนในพื้นที่มองว่าการ
เปลี่ยนแปลงงานบุญบังไฟของเขาเป็นสิ่งที่จะต้อง
เกิดขึ้นตามยุคสมัย แม้จะมีสิ่งที่ไม่ใช่ประเพณีเกิดขึ้น

ชาวชุมชนต่างยืนยันว่า “ทุกอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลง จะให้บุญบั้งไฟเป็นเหมือนก่อนก็เป็นไปไม่ได้” เช่นเดียวกับความเห็นของ วิลเลียม เจ. คลอสเนอร์ (คลอสเนอร์ 2545 : 62) ที่เห็นว่าเทศกาล การประกอบพิธีกรรมใดก็ตามมีช่วงของการเปลี่ยนแปลง บางครั้งก็เปลี่ยนไปมากแต่ช่วงเวลาสั้นๆ แต่ก็มีจังหวะของมัน แต่เขาก็ให้ความเห็นเพิ่มว่าควรจะเป็นไปในรูปแบบที่ชาวบ้านเป็นผู้เปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง ไม่ใช่จากบุคคลภายนอกไม่ว่าจะเป็นรัฐ นักท่องเที่ยว หรือผลประโยชน์ทางธุรกิจ หากการเปลี่ยนแปลงใดๆ ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ผลกระทบที่จะตามมาย่อมเกิดเป็นผลเสียแก่ชุมชนเองอย่างไรก็ดี ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เราจะหลีกเลี่ยงจากการเข้าไปหาผลประโยชน์หรือหลีกเลี่ยงการรุกรานของความคิดแบบสมัยใหม่ที่เข้าไปมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงความคิด วิถีชีวิต และส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสภาพสังคมนั้น เป็นไปได้ยาก ในประเด็นการตั้งคำถามต่อการท่องเที่ยวและการตีค่าวัฒนธรรมในเชิงมูลค่าทำให้เกิดการเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมนั้น ผู้เขียนเห็นว่า การท่องเที่ยวในงานบุญบั้งไฟไม่ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในการสร้างคุณค่าเชิงเศรษฐกิจเท่ากับเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการผลิตซ้ำจิตสำนึกเชิงวาทกรรม และในอีกทางหนึ่ง การท่องเที่ยวกลับถูกใช้ประโยชน์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่แทน

ดังนั้น การมองเรื่องความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมจึงอยู่ที่การให้คุณค่ากับความเป็นเนื้อแท้ทางวัฒนธรรมหรือเนื้อหาที่เรารับรู้จากอดีตหรือความทรงจำมากเพียงใด สารสำคัญของงานบุญบั้งไฟจึงไม่ควรมองที่การสูญสลายของจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดังที่เคยเป็นมา ไม่ใช่การสูญสลายชีวิตท้องถิ่นหรือปฏิบัติการในแบบท้องถิ่น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณี ซึ่งทำให้เกิดการสร้างสรรคกิจกรรมใหม่แทรกอยู่ในแนวคิดและปฏิบัติการแบบดั้งเดิม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ตอบสนองทั้งอุดมการณ์การท่องเที่ยว และตอบสนองอุดมการณ์ค่านิยมสมัยใหม่ด้วย ซึ่งเราไม่สามารถจะระบุได้ว่าแบบใดคือเนื้อแท้ของประเพณี จารีตประเพณีจึงเป็นวิธีการว่าด้วยความเป็นจริงในอดีต ในสังคมที่มีการ

บันทึกประวัติศาสตร์จึงอาจจะมีการสร้างความต่อเนื่องของเนื้อแท้ของประเพณีในอดีตที่เหมาะสมผ่านมุมมองที่ต่างกัน (Giddens 1994)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมอันเกิดจากผู้กระทำการหลายฝ่ายที่กล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นความสำคัญที่ชาวชุมชนและรัฐท้องถิ่นในฐานะผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมต้องรับมือหรือคิดใคร่ครวญต่อการผลิตกิจกรรมที่ไม่อาจจะเล็งเห็นผลเสียหรือผลที่ไม่คาดคิดในอนาคต (Unintended consequences) โดยในแต่ละพื้นที่จะต้องทำความเข้าใจและพึงระลึกอยู่เสมอว่า การจัดงานบุญบั้งไฟต้องได้รับการจัดการด้วยการนำเสนอภาพการจัดงานอย่างถูกต้อง ต้องสร้างการตระหนักร่วมกันของชาวบ้านและภาครัฐในการรับมือกับพลวัตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น การสร้างคุณค่าใหม่ของประเพณีอาจจะเกิดขึ้นแต่ต้องระมัดระวังว่าการสร้างคุณค่าใหม่ต้องไม่เป็นการใช้ข้ออ้างเดิมเพื่อการตอบสนองผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น และที่สำคัญภาครัฐจะต้องไม่หวังแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจนเป็นผู้บิดเบือนวัฒนธรรมเสียเอง การกระทำบางอย่างอาจจะถูกอ้างความชอบธรรมในการกระทำ ซึ่งต้องได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้อย่างเข้มข้น

สรุป

ประเด็นที่ผู้เขียนนำเสนอในที่นี้คือ หนึ่ง การท่องเที่ยวมีอิทธิพลในการผลิตให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟแต่ไม่ใช่เป็นปัจจัยเดียวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเพณีบุญบั้งไฟ ปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองในระดับมหภาคซึ่งไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ก็เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาด้วย สอง การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้นโยบายที่มาจากอำนาจรัฐส่วนกลางซึ่งเป็นโครงสร้างใหญ่ของประเทศ แต่ผู้กระทำการในแต่ละระดับต่างมีส่วนเกี่ยวข้องของการเปลี่ยนแปลง ไม่เพียงแต่ภาครัฐเป็นผู้เปลี่ยนแปลงหรือนักการท่องเที่ยวมาสู่การจัดงานในพื้นที่ แต่ประชาชน

ก็ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ภายใต้เงื่อนไข
และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะการ
เปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในพื้นที่ โดยต่างต้องการให้มีการ
การจัดงานประเพณีอย่างต่อเนื่อง เหล่านี้ เป็นกระบวนการ
ที่แสดงถึงความสามารถในการกระทำระหว่าง
ผู้กระทำต่าง ๆ ที่สะท้อนรับมือต่อรองและสะท้อน
คิดต่อกระบวนการสร้างประเพณีที่ตอบสนองต่อ
วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น การอนุรักษ์ประเพณี

การท่องเที่ยว ความสนุกสนาน เป็นต้น และ สาม การ
ท่องเที่ยวยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคมวัฒนธรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้น
ในการจัดงานประเพณีต่างๆ ผู้จัดงานควรคำนึงถึงผล
กระทบและควรพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้
ส่วนเสียเพื่อรับมือกับพลวัตวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมที่
จะเกิดขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- คลอสเนอร์, วิลเลียม เจ. (2545). ประเพณีการผูกเสี่ยวและเทศกาลบุญบั้งไฟ. ใน **วัฒนธรรมไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลง (Thai Culture in Transition)**, 51-63. พรพฐู รูปจำลอง, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ เจมส์ เอช. ดับเบิลยู. ทอมป์สัน ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). **ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชายโสธร ไม่ใช่ชายโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ภาคภูมิ น้อยวัฒน์. (สิงหาคม 2553). สุตยอดแหล่งท่องเที่ยวไทยในดวงใจ. **นิตยสาร อสท** 51, 1.
- สถิต ภัคดีศรีแพง และ สุรัชย์ ชันชัยภูมิ. (2535). **เที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร 2535. (สูจิบัตรงานบุญบั้งไฟปี 2535)**. ยโสธร: คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ งานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร 2535.
- สันติพงษ์ ช้างเผือก. (2546). "ลือผานม : การพัวพันทางวัฒนธรรม" ใน **พื้นที่ท่องเที่ยวแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุนิสา ฉันท์รัตนโยธิน. (2546). **ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านดอยปู่ย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรีย์ บุญญาณรงค์ และ สุศักดิ์ บ่อมทองคำ. (2537). **ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว : จุดเปลี่ยนของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2549). **วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ภาษาอังกฤษ

- Giddens, Anthony. (1994). Living in a Post-Traditional Society. In Ulrich Beck, Anthony Giddens, and Scott Lash. **Reflexive modernization : politics, tradition and aesthetics in the modern social order**, 56-109. Cambridge: Polity Press.
- Miharu, Azuma. (2003). **Tourism in East Asia and globalization**. [Online]. Retrieved January 6, 2009. from <http://www.sociology.cass.cn/iis2003beijing/en/AS/S73-1.htm>

